

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора І.В. Гловюк на дисертацію *Бялковського Дениса Анатолійовича «Реалізація конституційних засад кримінального провадження в діяльності слідчого судді»*, подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що попри істотний строк дії Кримінального процесуального кодексу України 2012 року (далі – КПК України), а також значні емпіричні дані стосовно реалізацій повноважень слідчого судді у кримінальному провадженні, ґрунтовні наукові розробки проблематики питань засад кримінального провадження, така міжінституціональна проблематика, як реалізація конституційних засад кримінального провадження в діяльності слідчого судді, є малодослідженою. Разом з тим, на практиці постійно виникають питання стосовно реалізації у діяльності слідчого судді засад змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, гласності судового процесу та його повного фіксування технічними засобами, забезпечення права на професійну правничу допомогу, забезпечення права на оскарження дій, бездіяльності, рішень тощо. Це підтверджується і практикою ККС ВС із таких питань.

Відмітимо, що вже наявні дослідження щодо реалізація засад кримінального провадження в діяльності слідчого судді, у тому числі дисертація М.В. Кобак «Реалізація засад кримінального провадження слідчим суддею» та окремі частини у дисертаціях А.Ф. Бондюка, Т.В. Бабчинської, Т.В. Волошанівської, Д.Є. Крикливця, Р.І. Тракала та деяких інших дослідників.

Проте, питання, досліджені у опонованій дисертації, у наведених працях детально не розглядалися, оскільки опонована праця присвячена дослідженню реалізації саме конституційних засад кримінального провадження у діяльності слідчого судді.

Усе вищенаведене доводить актуальність, теоретичну та практичну значимість дисертаційного дослідження Д.А. Бялковського. Крім того, актуальність заявленої тематики підкреслюється виконанням дисертаційного дослідження відповідно до Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015, Плану заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р., кафедральної теми кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Міжнародного гуманітарного університету «Проблеми кримінального права, процесу та криміналістики».

Таким чином, наведене указує на логічність постановки та вирішення важливої наукової проблеми щодо реалізації конституційних засад кримінального провадження у діяльності слідчого судді. Мета та завдання дисертаційного дослідження визначені повно та правильно, вони логічно співвідносяться із об'єктом та предметом дослідження.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження підтверджується використаною нормативною базою, коректною методологією, фундаментальною теоретичною та емпіричною базою дослідження.

Методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження стала сукупність таких методів пізнання, як діалектичний метод, формально-юридичний метод, порівняльно-правовий метод, статистичний метод (названий чомусь методом правової статистики), соціологічний метод, логіко-юридичний метод.

Усі вони застосовані у взаємозв'язку, що сприяло досягненню всебічності, системне використання яких дозволило автору провести логічний науковий пошук та досягти обґрунтованих результатів.

Нормативним підґрунтям дисертаційного дослідження є положення Конституції України, міжнародних документів, КПК України, кримінальне процесуальне законодавство окремих зарубіжних держав та практика Європейського суду з прав людини. Автором проаналізовано та використано достатню кількість доктринальних джерел.

Емпірична база дослідження складається з даних судової практики, в тому числі Конституційного Суду України, Касаційного кримінального суду, місцевих судів, Європейського суду з прав людини, а також матеріали опитування 127 респондентів (47 слідчих суддів, 42 слідчих та 38 адвокатів).

Відповідно, наукові положення, рекомендації та висновки дисертаційного дослідження є обґрунтованими та методологічно вірними, такими, що мають системний, комплексний характер та містять певну наукову новизну.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертаційне дослідження є дисертація є першим монографічним дослідженням проблеми реалізації конституційних засад кримінального провадження в діяльності слідчого судді, здійсненим в умовах дії чинного кримінального процесуального законодавства.

Сформульовані та аргументовані автором результати дисертаційного дослідження є важливими у теоретичному та практичному аспектах, містять елементи наукової новизни та пропозиції щодо удосконалення законодавства. Серед них особливо слід виділити такі: обґрунтування

необхідності доповнення Глави 35 КПК України процедурою переговорів між сторонами щодо укладання угоди про примирення або визнання винуватості, а також щодо обов'язкової участі суду (на стадії судового розгляду) та слідчого судді (на стадії досудового розслідування) під час таких переговорів; доведення розширення судового контролю на досудовому розслідуванні шляхом віднесення до компетенції слідчого судді санкціонування таких слідчих (розшукових) дій, як контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України).

Важливим є і удосконалення автором: теоретичного розуміння понять «кримінальна процесуальна дія» та «кримінальна процесуальна бездіяльність»; формулювання тлумачення цих понять, запропоновано включити їх до змісту ст. 3 КПК України «Визначення основних термінів Кодексу», а також внести відповідні корективи щодо вживання зазначених термінів у КПК України; порядок оскарження до слідчого судді рішень, дій чи бездіяльності слідчого чи прокурора на досудовому розслідуванні шляхом визначення обов'язкових реквізитів і встановлення форм відповідних категорій скарг, а також шляхом виокремлення на основі запропонованого тлумачення термінів «кримінальна процесуальна дія» та «кримінальна процесуальна бездіяльність» окремої категорії рішень, дій чи бездіяльності, які підлягають оскарженню.

Слід позитивно оцінити також розвиток автором стану наукової розробленості здійснення слідчим суддею конституційних засад кримінального провадження під час досудового розслідування шляхом визначення найбільш оптимальної класифікації повноважень слідчого судді, а також шляхом порівняльно-правового аналізу повноважень процесуальних статусів, аналогічних за функціями, щодо судового контролю на досудовому розслідуванні суб'єктів кримінального процесу; розуміння співвідношення конституційних засад кримінального провадження і повноважень слідчого судді в кримінальному провадженні України шляхом визначення категорії конституційних засад, які здійснюються слідчим суддею, а також

встановлення механізму реалізації кожної із цих засад на стадії досудового розслідування.

Таким чином, ступінь наукової новизни дослідження, обґрунтованість наведених у ньому положень, висновків та рекомендацій відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Зміст та оформлення дисертації та автореферату. Дисертаційне дослідження складається із вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (284 найменування) та додатків.

У **Розділі 1** дисертаційного дослідження - **«Теоретичні основи реалізації конституційних засад кримінального провадження в діяльності слідчого судді»** досліджено виникнення та розвиток правового статусу слідчого судді як гарантії реалізації конституційних засад кримінального провадження процесуальний статус слідчого судді, міжнародний досвід реалізації слідчим суддею конституційних засад кримінального провадження, наукова розробленість процесуального статусу слідчого судді.

Доводиться, що наразі значимість слідчого судді вбачається саме як юрисдикційного судового органу, не пов'язаного з безпосередніми функціями щодо розгляду справ.

Зазначено, що існування в кримінальному процесі спеціально уповноваженого на здійснення судового контролю під час досудового розслідування суб'єкта кримінального провадження притаманно правовим системам багатьох країн світу, і розкрито відповідну специфіку.

Розглянуто співвідношення наявних класифікацій повноважень слідчого судді; на цій підставі робиться висновок, що класифікація повноважень слідчого судді за критерієм змісту уявляється найбільш доцільною, оскільки структурно відповідає порядку закріплення зазначених повноважень у системі норм кримінального процесуального законодавства, аналіз якого дозволяє об'єднати повноваження слідчого судді в такі основні

групи: пов'язані із застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження; пов'язані з розглядом скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування; пов'язані з проведенням слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. Разом з тим, офіційний опонент вважає, що ці групи не охоплюють усіх повноважень слідчого судді

Розділ 2 – «Засади кримінального провадження як основи діяльності слідчого судді» присвячено дослідженню поняття, сутності класифікації засад кримінального провадження як визначальних положень діяльності слідчого судді та характеристиці конституційних засад кримінального провадження України як визначальних положень діяльності слідчого судді.

Зазначено, що найбільш гостро в кримінальному процесі постає проблема реалізації таких конституційних засад, як верховенство права, законність, рівність перед законом і судом, повага до людської гідності, забезпечення права на свободу й особисту недоторканість, недоторканість житла або іншого володіння особи, таємниця спілкування, невтручання в приватне життя і недоторканість права власності.

Автором розкрито роль слідчого судді в реалізації конституційних засад кримінального провадження, до яких належать наступні: верховенство права; законність; рівність перед законом і судом; повага до людської гідності; забезпечення права на свободу та особисту недоторканність; недоторканність житла чи іншого володіння особи; таємниця спілкування; невтручання у приватне життя; недоторканність права власності; презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини; свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів і членів сім'ї; заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення; забезпечення права на захист; доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень; змагальність сторін і свобода в поданні ними суду своїх доказів, у доведенні перед судом їх переконливості;

безпосередність дослідження показань, речей і документів; забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності.

У Розділі 3 – «Шляхи вдосконалення механізму реалізації конституційних засад кримінального провадження в діяльності слідчого судді» розглянуто: здійснення слідчим суддею конституційних засад кримінального провадження під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження; забезпечення слідчим суддею конституційних засад кримінального провадження під час розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора в ході досудового розслідування; реалізація слідчим суддею конституційних засад кримінального провадження під час проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій.

Указано на наявність випадків під час застосування тримання під вартою як запобіжного заходу, не доведення слідчим обставин, які б свідчили про існування ризику вчинення підозрюваним іншого кримінального правопорушення. Аргументовано, що судовий контроль є найбільш дієвою гарантією реалізації конституційних засад кримінального провадження під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Зазначено, що потребує вирішення проблема щодо розмежування між вживаним у КПК України абстрактним терміном «дія», який може означати дії, що регулюються існуючими формами суспільних відносин, та власне «процесуальна дія» в межах процесуальних відносин. Аргументовано, що п. 6 ч. 1 ст. 303 КПК України, закріплюючи норму щодо оскарження рішення, дії чи бездіяльності слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки, не визначає, які саме дії можуть оскаржуватися до слідчого судді особами, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, передбачені законом. Доведено, що законодавче закріплення формулювання та змісту скарги сприятиме прискоренню розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора в ході досудового розслідування, а також дасть змогу слідчим суддям найбільш належним

чином вирішувати їх по суті.

Доведено необхідність встановлення функції контролю слідчого судді за укладанням угод під час досудового розслідування, оскільки закон не передбачає повторного подання угоди, неважливо з чиєї вини вона складена з порушеннями – з боку потерпілого, з боку підозрюваного, слідчого чи прокурора.

Оформлення дисертаційного дослідження відповідає встановленим вимогам. Автореферат передає основний зміст дисертаційного дослідження.

Теоретична та практична значимість результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що сформульовані в дисертації висновки можуть бути використані у: науково-дослідній сфері – як основа для подальших наукових розробок щодо здійснення слідчим суддею конституційних засад кримінального провадження; у правозастосовній діяльності – використання результатів сприятиме підвищенню ефективності діяльності учасників кримінального процесу щодо реалізації засад кримінального провадження; у правотворчій діяльності – з метою вдосконалення кримінального процесуального законодавства України в частині правового регулювання процесуального статусу слідчого судді; у навчально-методичному процесі – при написанні підручників і посібників з навчальної дисципліни «Кримінальне процесуальне право», а також під час викладання цієї дисципліни у закладах вищої освіти.

Повнота викладу наукових положень в опублікованих працях. Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації достатньо повно викладені в авторефераті та опублікованих працях. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження викладені у 21 науковій праці, із них 6 статей – у наукових фахових виданнях, 2 публікації – у виданнях іноземних держав, 13 – у тезах доповідей на конференціях.

У цілому відзначаючи логічність та послідовність побудови дослідження, наукову новизну, обґрунтованість та аргументованість його результатів, належний науковий рівень дисертаційного дослідження,

відмітимо, що воно, як і будь-яке дослідження дисертаційного рівня, містить певні положення, які викликають зауваження. Зокрема:

1. Характеризуючи теоретичну основу роботи у вступі, автор вказує багатьох правників, які займалися питаннями діяльності слідчого судді. Разом з тим, автором помилково не вказано, які хоча б основні дисертаційні дослідження захищені з цієї проблематики (у першу чергу дисертація М.В. Кобак на практично аналогічну тему, на яку автор, на жаль, не зробив жодного посилання) та не згадані праці провідних дослідників цієї сфери: М.А. Макарова, С.Л. Шаренко, І.С. Шаповалової, Д.Є. Крикливця, О.В. Бурлаки, В.А. Завтура, С.В. Шапутько, С.І. Смик, С.О. Пшенічка. Не згадав автор і про ґрунтовний звіт «Роль слідчого судді у кримінальному провадженні» на основі дослідження, проведеного за ініціативи, організаційної та фінансової підтримки Програми “Права людини і правосуддя” Міжнародного фонду “Відродження”.

2. У рубриці наукової новизни «уперше» вказано: «доведено доцільність розширення судового контролю на досудовому розслідуванні шляхом віднесення до компетенції слідчого судді санкціонування таких слідчих (розшукових) дій, як контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України) та огляд трупу, пов’язаний з ексгумацією (ст. 239 КПК України)». Разом з тим, пропозиція щодо судового контролю ексгумації трупу вже висловлювалася у доктрині, наприклад, у дисертації О.В. Бурлаки «Забезпечення реалізації слідчим суддею функції захисту прав, свобод та інтересів особи у кримінальному провадженні». Отже, це не можна відносити до категорії «вперше», а мало б бути вказано у рубриці «удосконалено».

3. Підрозділ 1.2. автором названо «Міжнародний досвід здійснення слідчим суддею конституційних засад кримінального провадження». Разом з тим, більша частина цього підрозділу присвячена не міжнародному, а іноземному досвіду діяльності слідчого судді. Відповідно, назва підрозділу не повністю відповідає його змісту.

4. Автор пише: «В ч. 1 ст. 242 КПК України міститься норма, згідно з

якою експертиза проводиться експертною установою, експертом або експертами, за дорученням слідчого судді чи суду, наданим за клопотанням сторони кримінального провадження або, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Для проведення експертизи сторони звертаються до слідчого судді із клопотанням, яке крім іншого повинне містити виклад обставин, якими обґрунтовуються доводи клопотання (п. 3 ч. 2 ст. 234 КПК України). До клопотання також додаються копії матеріалів, якими обґрунтовуються доводи клопотання (ч. 2 ст. 234 КПК України)». Зрозуміло, що йдеться про розвиток норм щодо залучення експерта у історичному контексті, бо ці норми вже не є чинними, проте, у викладі автора це зазначено нечітко.

5. Автором зазначено: «при розгляді даного виду скарг слідчий суддя реалізує виключно функцію судового контролю, на відміну від категорії повноважень, при здійсненні яких виконуються також слідчі функції – таких, наприклад, як ухвалення ряду слідчих (розшукових) дій». Проте, ніде по тексту дисертації автор не вказує на те, що слідчий суддя є поліфункціональним суб'єктом. Відповідно, автор мав би визначити функціональне спрямування діяльності слідчого судді.

6. Висновки дисертації, хоча і є доволі ґрунтовними, сформульовані у вигляді опису зробленої роботи, а не у формі висновкових суджень, що недопустимо для такого роду робіт. Є зауваження і технічного характеру, зокрема щодо термінології: «кримінально-процесуальне право», Верховний суд, слідчі дії та ін.

Разом з тим, наведені зауваження та рекомендації, які стосуються дискусійних положень дисертаційного дослідження, не ставлять під сумнів його належний науковий рівень, та можуть бути основою для наукового обговорення на публічному захисті.

Висновки. Дисертаційне дослідження Бялковського Дениса Анатолійовича є самостійною, завершеною науковою працею.

Актуальність, наукова новизна, науковий рівень здобутих наукових

результатів, кількість публікацій доводять, що дослідження відповідає вимогам, які пред'являються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук. Воно є самостійною, завершеною науковою працею, у якій автором розв'язане конкретне наукове завдання, що має істотне значення для науки кримінального процесу, отримані нові науково обґрунтовані теоретичні результати, що в сукупності є суттєвими для розвитку науки кримінального процесу.

Дисертаційне дослідження Бялковського Дениса Анатолійовича «Реалізація конституційних засад кримінального провадження в діяльності слідчого судді» відповідає вимогам п.п. 9, 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567.

Бялковський Денис Анатолійович на основі публічного захисту заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент –

доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу організації наукової роботи
Львівського державного
університету внутрішніх справ

І.В. Гловюк

Пігинас Гловюк І.В. засвідчую
Перший прокурор І. Сотанюк

